

գալով, ամենայն հնարք բանեցուցին ուրիշ ճար մը գտնելու . և թէպէտ շատ վարձք խոստացան օրագիրք, մանաւանդ Վիւ-Լօրք, բայց դեռ չկրցան յաջողիլ ուրիշ յարմար նիւթ մը անոր տեղը փոխանակելու : Արչափ ալ մեծ է Սիւսեալ նահանգաց մէջ թղթոյ գործածութիւնը, դեռ ակաւելի կը շատնար եթէ գինն ալ աժան ըլլար, թէպէտ ամերիկացի արուեստաւորք ամենայն ճարտարութիւն և խնայութիւն ի գործ կը դնեն, սակայն լաթի կտորուանքներու նուազութիւնը թղթոյն արժէքը միշտ բարձր կը բռնէ :

Սիւսեալ նահանգաց մէջ բանուկ 800 թղթի գործարան կայ, 3000 մեքենայով, որ ամէն տարի 270 միլիոն լիտր թղթոյ կը հայթայթեն . մէկ լիտրը 10 գաղղիական «անդի» հաշուելով՝ 27 միլիոն տողար (146 միլիոն ֆր.) կը գումարի : Այստի թուղթ շինելու համար պէտք է 405 միլիոն լիտր լաթի կտոր, և իւրաքանչիւր լիտրը 4 «անդի» դնելով՝ կը գումարի 16,200,000 տողար . աշխատութիւնն և շինելուն ծախքն ալ վրան աւելցնելով՝ բոլոր թղթոյն գինը կ'ըլլայ 23,625,000 տողար : Իրենց երկրէն զատ Սիւսեալ նահանգք դրսէն ալ շատ լաթի կտոր բերել կու տան . մանաւանդ Խաւիպէն, Տաճկաստանէն ու Ղաթրիայէն : 1853ին 22,766,000 լիտր քուրջ բերին դրսէն, որ 982,873 տողար կ'ընէ . նոյն 1853 տարին միայն Ղաթրիա 2,666,005 լիտր թուղթ մտուցին :

### Թանաքին գիշտը :

Թանաքը հնարողին անունը անծանօթ մնացած է պատմութեանց մէջ . բայց հաւաստի է որ խիստ հին գիւտ է :

Պոլիկնոտ և Սիլոն ակեանացի անունի պատկերահանները գինւոյ մըրուրէն կը շինէին իրենց գործածած

թանաքը, որ դիրտ գինւոյ անուամբ ծանուցուած էր : Ըստ Պլինիոսի, Սիւտրուվիոսի և Վիոսկորիտեայ հինք առ հասարակ թանաքը կը շինէին ձանձախարիթէ, և կամ թեթև փայտի ածուխէ՝ տեսակ մը խեժի ջրով զանգելով . Վիոսկորիտեայ աւանդած նուսխային նայելով՝ երեք ունկի ձանձախարիթին մէկ ունկի խեժ կը դնէին : Պլինիոս կ'ըսէ թէ Հնդկաստանէն տեսակ մը թանաք կու գայ որուն բաղադրութիւնը չենք գիտեր . անշուշտ չինու թանաքին մէկ տեսակը եղած պիտի ըլլայ . և կ'աւելցնէ թէ որ և իցէ թանաք լաւ սեպուելու համար պէտք է որ քանի մը օր արևուն մէջ կենայ : Իսկ ան թանաքը որուն մէջ օշինգրի ոգիք կը դրուի՝ մկները չեն կրծեր ան գիրքը կ'ըսէ : Հիները դարձեալ տեսակ մը թանաք կը շինէին քանի մը տեսակ ձկանց արիւնէն :

Խորագիրերն ու վերնագիրերը կարմրագեղով կը գրէին . Սիլիդիոսի ըսածին համեմատ սուսրով կամ եղևնափայտի խաշիւնով կը շինէին : Երբեք և թագաւորք ծիրանեգոյն թանաքով մը կը գրէին, որ իրենցմէ զատ ուրիշները իշխանութիւն չունէին նոյն թանաքը գործածելու, և կը շինուէր ծիրանւոյ ներկէն :

Տպագրութեան թանաքը հղանտացի մը հնարած է, Լաւրենտիոս Վոսթեր անունով՝ Հարլէմ ծնած : Իսկ գրութեան համար սովորական եղած թանաքին բաղադրութեան գտնողը, որ ինչուան ցոյսօր կը գործածուի, յայտնի չէ . բայց կը տեսնուի որ նոյնպէս հին գիւտ է, որովհետև Պլինիոս իրեն բնական պատմութեանը մէջ կը յիշատակէ գղտորի և երկաթի աղին յատկութիւնները : Չինու թանաքը, որուն գործածութիւնը անյիշատակ ժամանակէ ի վեր մտած է յԱլքրոպա, կը շինուի քանի մը տեսակ բոյսերու խաշիւնէն, իշու կաշին սոսնձէն ու կանթեղի մուրէն :